

Kortdistansrörelser hos några tättingar i sydvästra Skåne under höststräcket

Meddelande nr 46 från Falsterbo fågelstation

Christer Persson

Inledning

På Falsterbohalvön (figur 1) är fåglarnas sträckflykt om hösten i primärriktningen väst – sydväst oftast associerad med rörelser i motsatt riktning. Vid försämrad sikt i väster och vind i ostsektorn kan sträcket i en riktning rakt motsatt primärriktningen helt ta överhand. Då får man se ostriktad flykt av t.ex. trädpiplärka *Anthus trivialis*, taltrast *Turdus philomelos* och bergfink *Fringilla montifringilla* i Ljunghusenområdet, sju kilometer öster om Falsterbo, från gryning till middag, utan att västflykt av motsvarande storleksordning noteras.

Finkarnas sträck har dryftats av Roos (1965). Han påpekar att ett höjdstreck ofta går västerut mot kustlinjen även i östlig vind. Det är tänkbart att det är en del av dessa fåglar, som senare iakttas på låg höjd ett stycke innanför kustlinjen under motvindsflykt (retursträck).

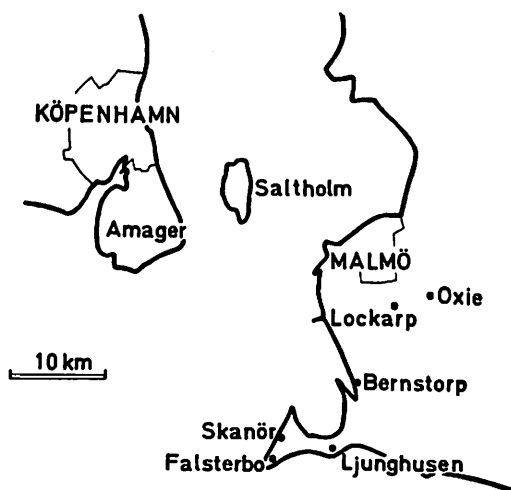
Markant retursträck uppträder alltid då arter med utpräglad motvilja mot flykt över hav, exempelvis nötskrika *Garrulus glandarius*, nötkråka *Nucifraga caryocatactes* och mesar *Parus* spp. uppträder i Falsterbo (Rudebeck 1950, Enemar 1957, Ulfstrand 1959, 1962). Ringmärkningsverksamheten på Falsterbohalvön har avslöjat att det förekommer dagrörelser även hos de nattsträckande tättingar, som rastar över dagen i området (Enemar 1955, 1957). Lennerstedt (1958) konstaterar att orsaken till dessa rörelser inte är känd, och att vi vet föga om riktning och tillryggalagda sträckor. Han påpekar emellertid att rörelserna ibland kan resultera i utsträck i primärriktningen under dagtid.

Material

På Falsterbohalvön har ringmärkning bedrivits i Falsterbo fågelstations regi sedan 1947. Under 1960-talet har fågelstationen sekunderats av enskilda märkare, som arbetat i en cirkel utanför fågelstationens arbetsområde; på svenska sidan från Ljunghusen till Malmö, på den

danska sidan främst på Saltholm och Amager utanför Köpenhamn. Den utspridda verksamheten har fört med sig att många kortdistansfynd har erhållits. Denna uppsats vill beskriva en intressant kategori bland fynden, nämligen den som belyser natt- och dag/nattsträckarnas förflyttningar i riktningar motsatta primärriktningen under hösten.

Tre arter, vilka avkastat mer än ett fynd, som belyser avstånd och hastighet hos returrörelserna, nämligen lövsångare *Phylloscopus trochilus*, rödstjärt *Phoenicurus phoenicurus* och rödhake *Erithacus rubecula*, behandlas i uppsatsen. Vidare diskuteras ytterligare två arter, som visserligen till stor del är dagsträckare, det rör sig om ladusvalan *Hirundo rustica* och gulärulan *Motacilla flava*, men som i alla fall levererat

Figur 1. Karta över sydvästra Skåne och Köpenhamnsområdet, utvisande de lokaler som är omnämnda i texten.

Map over SW Scania and the Copenhagen region, showing some places mentioned in the text.

många fynd som faller inom kategorin retursträck. Återfyndsdata är redovisade i appendix. Fynden är numrerade inom varje art, och hänvisningar till fynden sker medelst dessa nummer. Märk- och fyndlokaler är utmärkta på kartan i figur 1.

Resultat

Lövsångare *Phylloscopus trochilus*

Fynd nr 1 tillkom i samband med en 'reky' efter en god sträcknatt. De deltagande fåglarna i en sådan rörelse når ofta ut till de buskage och häckar, som ligger närmast strandzonen i Skanör, varpå de vänder och vandrar tillbaka mot halvöns bas. Återfynden nr 2 och 3 hänför sig troligen till fåglar, som vandrat inåt halvön under perioder med ogynnsamt sträckväder.

Rödstart *Phoenicurus phoenicurus*

Rödstarten är tillsammans med göktytan *Jynx torquilla* den nattsträckare, som ses vandra mest öppet under dagtid. Härvid väjer den inte för flykt över stora, öppna ytor. Fynd nr 2 är det vackraste belägget vi hittills har för dessa rörelser.

Rödhake *Erithacus rubecula*

I Ljunghusenområdet gör sig rödhakarnas rutt-rörelser märkbara mellan trekvart och en halvtimme före soluppgången. Fåglarna rör sig mycket snabbt i undervegetationen, ses däremot sällan under höjdflykt. Det är under detta morgonskede med hektisk aktivitet, som det största antalet fåglar faller offer för passerande bilar på vägarna i området.

De redovisade fynden skänker ingen upplysning om gryningsreturerna. Istället berättar de om fåglar, som sökt sig tillbaka mot stadsområdena norr om halvön på kort tid. Här tvekar man beträffande tolkningen i varje enskilt fall. Ogynnsamma vindförhållanden kan spela in, havet kan tänkas utöva en avskräckande effekt på nattsträckare, som inte hunnit ta

höjd. Fyndens koncentration är säkert en följd av den attraktion som det diffusa ljuset över städerna under natten utövar på sträckande småfåglar (Kramer 1950).

Ladusvala *Hirundo rustica*

För ladusvalan utgör rimligtvis inte kustlinjen en barriär av betydelse. Andersen-Harild (1967) har visat att såväl skånska ladusvalor som backsvalor *Riparia riparia* årligen uppträder på den traditionella sovplatsen i Utterslev Mose i Köpenhamn. Vi får föreställa oss att kustlinjen länkar fouragerande svalor mot Falsterbo och att ett visst drag av sträckbeteende kan vara nedlagt i denna flykt, men att fynden i sig inte beskriver något annat än ladusvalans behov av en tät och högvuxen rörvass (*Phragmites*), som inte störes av skottljud och nedfallande hagel under andjaktstiden. För störningar av detta slag förefaller nämligen ladusvalan vara mer känslig än andra vassövernattande småfåglar.

Gulärta *Motacilla flava*

Fynden nr 1–4 representerar fåglar som märkts i Skanör och sedan återvänt mot öster, där de viktigaste övernattningslokalerna ligger. Fynden nr 5 och 6 belyser rörelser i motsatta riktningen. Den största sovassen ligger i Foteviken. Antalet sovande fåglar går här upp mot 3 000–5 000 vid månadsskiftet augusti/september, och i första septemberveckan kan en del år så mycket som 10 000 ärlor härbergas på lokalen. Merparten av denna mängd utgöres av ungfåglar, som är i färd med att byta kropps fjädrar, medan en mindre del är adulta fåglar, vilka genomgår fullständig ruggning. Under ruggningen pendlar fåglarna fram och åter i området; våra fynd visar att de kommer ända ut till kustlinjen.

Tjugosex kontroller av juvenila fåglar från åren 1965–1968, gjorda under perioden 1.8–20.9, ger en uppfattning om de tidsintervall, som fåglarna uppehåller sig i området (tabell 1).

Tabell 1. Kontroller av övernattande gulärter *Motacilla flava* i Foteviksområdet under perioden 1.8–20.9.

Recaptures of juvenile yellow wagtails in the roost of Foteviken during the period 1.8–20.9.

Intervall (dagar) (days)	1–3	4–6	7–9	10–12	13–15	16–18	19–21	22–24
Antal kontr. individer No. of birds recapt.	6	2	3	5	4	0	4	2

Diskussion

Observationer i Ljunghusen har avslöjat att ett talrikt uppträdande av nattsträckare på Falsterbohalvön praktiskt taget undantagslöst åtföljes av en rörelse riktad från väst mot ost med de arter, som deltagit i nattsträcket. Rörelsen gör sig märkbar redan i gryningen. Vid ledlinjer har många gånger iakttagits passage av storleksordningen tusentals individer eller däröver under ett par morgontimmar. För det mesta är rörelsen dock svag; märkbar först då man iaktar från vilken sida fåglarna fångas i näten. Under augusti och september händer det att oströrelsen hejdas strax före middag, varpå fåglarna ånyo börjar röra sig genom området med västlig kurs. Denna rörelseriktning kan sedan förbli rådande till solnedgången.

Hos lövsångare, rödstjärt och rödhake, alla tre nattsträckare, finns det belägg i form av återfynd för dels snabba dagrörelser mot O–NO, spännande över någon mil, dels något längre förflyttningar upp mot NV–NO, förmodligen företagna under nattflykt.

För ladusvala och gulärla bör man se retursträcket som ett led i ett pendlande, som äger rum mellan Falsterbonäset och Skånes inland under en period av växande inre sträckberedskap. På nuvarande stadium går det inte att uttala sig om hur stort rekryteringsområdet är för fåglarna, som deltar i dessa rörelser. När det gäller större arter, som vråkar och duvor, får man nog föreställa sig att de kan återvända ganska långt in i Skåne efter att ha besökt näset utan att detta resulterat i utsträck.

Ringmärkningen av gulärla har skett med stöd av bidrag ur Elis Wides fond (Sveriges Ornitologiska Förening). För genomläsning och hjälp vid manuskriptets utarbetande tackas Christian Hjort, Gunnar Roos och Staffan Ulfstrand.

Litteratur

- Andersen-Harild, P. 1967. Svaler. *Feltornithologen*, 4: 128–129.
 Enemar, A. 1955. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1947–1953. *Vår Fågelvärld*, 14: 155–165.
 — 1957. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1954–1956. *Vår Fågelvärld*, 16: 20–36.
 Kramer, G. 1950. Orientierte Zugaktivität geküffter Singvögel. *Naturwissenschaften*, 37: 188.
 Lennerstedt, I. 1958. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1954. *Vår Fågelvärld*, 17: 303–331.
 Roos, G. 1965. Notiser från Falsterbo fågelstation sommaren och hösten 1963. *Vår Fågelvärld*, 24: 314–334.
 Rudebeck, G. 1950. Studies on Bird Migration. *Vår Fågelvärld*, suppl. 1.
 Ulfstrand, S. 1959. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1955. *Vår Fågelvärld*, 18: 131–162.
 — 1962. On the nonbreeding ecology and migratory movements of the Great Tit (*Parus major*) and the Blue Tit (*Parus caeruleus*) in Southern Sweden. *Vår Fågelvärld*, suppl. 3.

Summary: Short distance movements of some passerines in South-Western Scania during the autumn migration.

(Report No. 46 from Falsterbo Bird Station.)

Movements in easterly directions are a normal part of the daily migration pattern over Falsterbo Peninsula, S. Sweden. Recoveries of *Phylloscopus trochilus*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Erithacus rubecula*, *Hirundo rustica*, and *Motacilla flava* reveal that these movements can take the bird 10 kms within a few hours. It could also take a bird to the nearby towns of Copenhagen or Malmö overnight (distance 25 kms, direction NE–NW). In these cases luminescence over a town may attract the birds, as suggested by Kramer (1950).

Motacilla flava tends to oscillate in the area between a roost in Foteviken, 10 kms ENE Falsterbo, and the SW point of the peninsula. The birds, undergoing partial (juveniles) or complete (adults) moult, may stay in the area for as long as four weeks. *Hirundo rustica* shows movements of up to 20 kms within a week; I suggest that disturbance by hunters in the roosts is responsible for these shifts.

Författarens adress: Västergatan 20,
S-211 21 Malmö.

Appendix

Återfynd av lövsångare *Phylloscopus trochilus*, rödstjärt *Phoenicurus phoenicurus*, rödhake *Erithacus rubecula*, ladusvala *Hirundo rustica* och gulärla *Motacilla flava*.

Lövsångare

1.	1.236.846	. fl.	Skanör 25.8.65.
		V fl.	Ljunghusen 25.8.65. 5 km ESE.
2.	1.308.090	. fl.	Falsterbo 22.8.66.
		V fl.	Ljunghusen 29.8.66. 7 dagar, 7,5 km ENE.
3.	1.207.099	. fl.	Falsterbo 1.9.64.
		V juv.	Ljunghusen 9.9.64. 8 dagar, 6 km E.

Rödstjärt

1. 1.085.138 . juv. ♀ Skanör 29.8.62.
V Limhamn 1.9.62. 3 dagar, 19 km NNE.
2. 1.346.421 . juv. ♂ Falsterbo fyr kl. 06.30, 10.9.67.
V Ljunghusen kl. 10.30, 10.9.67. 4 tim., 7,5 km ENE.

Rödhake

1. Ornis Box
159.540 . fl. Falsterbo 7.10.60.
+K Köpenhamn 9.10.60. 2 dagar, ca 35 km NW.
2. 1.075.762 . juv. Ljunghusen 27.8.61.
V Limhamn 22.10.61 1 mån., 25 dagar, 19 km N.
3. 1.207.878 . fl. Falsterbo 11.9.64.
V Malmö 14.9.64. 3 dagar, ca 25 km NNE.
4. 1.133.355 . juv. Ljunghusen 3.10.64.
x Oxie 4.10.64. 1 dag, 20 km NE.
5. 1.288.613 . fl. Ljunghusen 1.10.65.
x Köpenhamn 9.10.65. 8 dagar, ca 40 km NW.
6. 1.228.065 . fl. Skanör 1.10.64.
x Charlottenlund, Köpenhamn 6.10.64. 5 dagar, 41 km NW.
7. 1.232.496 . fl. Skanör 15.10.64.
x Malmö 16.10.64. 1 dag, ca 25 km NNE.
8. 1.388.598 . fl. Falsterbo 19.9.68.
V Amager, Köpenhamn 23.9.68. 4 dagar, 24 km NW.

Ladusvala

1. 1.217.711 . ad. ♀ Ljunghusen (sovvass) 16.8.64.
V Malmö (läflykt under storm) 12.9.64. 27 dagar, ca 20 km N.
2. 1.231.498 . juv. Falsterbo fyr 11.8.65.
V Foteviken (sovvass) 21.8.65. 10 dagar, 11,5 km NE.
3. 1.343.357 . juv. Skanör 7.8.67.
V Foteviken (sovvass) 20.8.67. 13 dagar, 9,5 km ENE.
4. 1.343.358 . juv. Skanör 7.8.67.
V Lockarp (sovvass) 21.8.67. 14 dagar, 19 km NE.
5. 1.387.807 . juv. Skanör 30.8.68.
V Lockarp (sovvass) 4.9.68. 5 dagar, 19 km NE.

Gulärta

1. 2.199.065 . ad. ♀ Skanör 11.8.65.
V ad. ♀ Bernstorp, Vellinge 11.8.65. 10 km NE.
2. 2.199.095 . juv. Skanör 12.8.65.
V juv. ♂ Ljunghusen 12.8.65. 5,5 km SE.
3. 2.199.140 . fl. Skanör 13.8.65.
V juv. ♂ Bernstorp, Vellinge 18.8.65. 10 km NE, 5 dagar.
4. 2.294.798 . juv. Skanör 4.8.68.
V juv. ♀ Bernstorp, Vellinge 8.8.68. 4 dagar, 10 km NE.
5. 2.180.558 . juv. Bernstorp, Vellinge 8.8.65.
V Skanör 14.8.65. 6 dagar, 10 km SW.
6. 2.286.983 . juv. Bernstorp, Vellinge 1.8.68.
V Skanör 16.8.68. 15 dagar, 10 km SW.